

Poliittisen yritysvastuun normatiivinen perusta

Viimeaikaisessa yritysten yhteiskuntavastuuta koskevassa tutkimuksessa on tapahtunut kiinnostava poliittinen käänne. Siinä liikeyrityksiä pidetään entistä enemmän poliittisina toimijoina, jotka eivät globaalien talouden oloissa mahdu perinteiseen talouden piiriin. Poliittisen filosofian peruskysymysten pohtiminen on kuitenkin jätetty alkutekijöihinsä. Erityisesti taloudellisen vallan muuntumista poliittiseksi vallaksi ei ole riittävässä määrin kyetty hahmottamaan ja haastamaan. Huomiotta on jäänyt tapa, jolla liikeyritysten laajeneva poliittinen yhteiskuntavastuu kaventaa tavallisten kansalaisten poliittisia oikeuksia.

Akateemista keskustelua yritysten yhteiskunnallisesta vastuusta on hallinnut taloudellinen lähestymistapa, jossa ajatellaan, että liikeyrityksille sopivien yhteiskunnallisten vastuutehtävien tulee olla taloudellisesti perusteltuja. Tämän valtavirtaisen lähestymistavan taustalla on perinteikäs klassisen liberalismiin mukainen käsitys sopivasta vastuuden jaosta yhteiskunnan julkisen vallan ja liikeyritysten välillä.¹ Klassinen liberalismi voidaan nähdä yhtenä tulkintana sopivasta moraalista työnjaosta yhteiskunnassa. Puhuttaessa moraalista työnjaosta viitataan niihin tapoihin, joilla yhteiskunnassa jaetaan vastuuta esimerkiksi keskeisten poliittisten ja sosioekonomisten instituutioiden ja toimijoiden välillä.²

Klassisen liberalismiin mukaisessa moraalissa työnjaossa on suhteellisen selkeät talouden ja politiikan väliset raja-aidat. Siinä katsotaan, että liikeyritysten tulee keskittyä taloudellisiin päämääriin rajoitetun valtiovallan institutionaalisten rakenteiden ja eettisten normien puitteissa. Poliittiset tehtävät kuuluvat toimivallaltaan tiukasti rajoitetun valtiovallan instituutioille, jotka ovat demokraattisten prosessien välityksellä kansalaisten ohjauksessa.

Viime aikoina yritysvastuukeskustelussa on näkyvän roolin saanut kuitenkin lähestymistapa, joka korostaa liiketoiminnan ja yritysvastuun poliittisia ulottuvuuksia. Poliittinen yritysvastuukeskustelu onkin lähtenyt haastamaan perinteistä käsitystä liiketoiminnan vastuusta. Siinä katsotaan, että perinteisen taloudellisen yritysteorian pohjalle rakentuva instrumentalistinen ja epäpoliittinen yritysvastuukeskustelu on vanhentunut. Globalisoituneessa taloudessa se tarjoaa jälkeen jääneen kuvan liikeyritysten yhteiskunnallisesta asemasta ja vastuusta. Tavoitteena onkin paradigman muutos, jossa taloudellinen käsitys yritysvastuusta korvataan poliittisella näkemyksellä.

Poliittinen yritysvastuukeskustelu ei kuitenkaan ole täysin tiedostanut niitä normatiivisia ongelmia, joita

klassisen liberalismiin mukainen taloudellinen yrityskäsitys ja sen pohjalle rakentuva instrumentalistinen lähestymistapa ovat tuoneet keskusteluun.

Poliittinen yritysvastuu taloudellisen yritysvastuun haastajana

Edesmennyt taloustieteilijä ja yhteiskuntateoreetikko Milton Friedman muotoilee teoksessaan *Capitalism and Freedom* (1962) taloudellisen yritysvastuun eräät peruselementit seuraavasti:

”Ensinnäkin hallitusvallan alaa tulee rajoittaa. Sen keskeinen tehtävä on kansalaisten vapauden suojeleminen suhteessa ulkopuolisiin vihollisiin ja saman yhteiskunnan jäseniin: lain ja järjestyksen ylläpito, yksityisten sopimusten voimassa pitäminen, kilpailullisten markkinoiden edistäminen. Tämän perustehtävän yli menevä hallitusvalta voi toisinaan mahdollistaa sen, että saavutamme yhdessä niitä asioita, joita meidän on vaikeampaa ja kalliimpaa saavuttaa erillisinä toimijoina. Kaikki tällaiset hallitusvallan käyttötavat ovat kuitenkin hyvin vaarallisia. Meidän ei pitäisi emmekä me voikaan välttää tämän tapaista hallitusvallan hyödyntämistä. Tällaista käyttöä pitäisi kuitenkin puoltaa selkeä ja laaja hyötyjen positiivinen tase. Luottamalla sekä taloudellisissa että muissa toiminnoissa ensisijaisesti vapaaehtoiseen yhteistoimintaan ja yksityiseen yritystoimintaan voimme taata sen, että yksityinen sektori toimii julkisen vallan kontrolloijana ja tehokkaana suojana sananvapaudelle, uskonnonvapaudelle ja ajatuksenvapaudelle.”³

Friedmanin mukaan vapaassa yhteiskunnassa ”[...] hallitusvallalla olisi selkeästi rajatut tehtävät ja se vetäytyisi koko joukosta niitä toimintoja, joita valtiolta Yhdysvalloissa ja muissa länsimaissa nykyisin hoitaa.”⁴ Tässä yhteydessä ”[...] liiketoiminnalla on vain yksi ainoa yhteiskunnallinen vastuu – sen tulee käyttää resursseja ja

”Yritysvastuun oikeutuksena toimii taloudellinen hyöty yritykselle ja sen sidosryhmille.”

ottaa osaa toimintoihin, jotka tähtäävät sen voittojen kasvattamiseen, kunhan se pysyy pelin sääntöjen puitteissa eli osallistuu avoimeen ja vapaaseen kilpailuun ilman peosta ja huijaamista.”⁵

Tässä klassisen liberalismien mukaisessa moraalisen työnjaon ideaalimallissa liikeyritysten tulee siis keskittyä taloudellisiin päämääriin rajoitetun valtiiovallan institutionaalisten rakenteiden ja eettisten normien puitteissa. Tämän oletuksen pohjalta toimittaessa liikeyritysten yhteiskunnallisen vastuun on oltava liiketaloudellisesti perusteltua. Yritysvastuun oikeutuksena toimii taloudellinen hyöty yritykselle ja sen sidosryhmille. Tämänkaltaisen instrumentalistinen tulkinta yritysvastuusta on ollut liike-elämän etiikassa ja yritysvastuututkimuksessa hallitseva paradigma, jolle poliittinen yritysvastuukeskustelu siis pyrkii luomaan korvaavan vaihtoehdon.⁶

Klassisen liberalismien edellyttämän rajoitetun valtiiovallan puitteisiin mahtuu luonnollisesti monia erilaisia yritysvastuun taloudellisia tulkintoja. Milton Friedmaniin⁷ liitettyä käsitystä yritysvastuusta osakkeenomistajien arvon maksimointina voidaan laajentaa esimerkiksi yrityksen kokonaisarvon maksimointiin, kuten Michael Jensen esittää⁸. Samaan poliittiseen yhteyteen sopii myös yritysvastuukeskustelun valtaviiran näkemys⁹, jonka mukaan yritys voi menestyä tekemällä hyvää ja integroimalla yritysvastuun osaksi kilpailustrategiaansa¹⁰.

Poliittisen yritysvastuukeskustelun nykyarkkitehtien Andreas Schererin ja Guido Palazzon mukaan klassisen liberalismien mukainen taloudellinen ja epäpoliittinen käsitys liikeyrityksistä on kuitenkin auttamatta vanhentunut. Heidän mukaansa sellainen moraalinen työnjako, joka pohjautuu yhteiskunnan poliittisen ja taloudellisen elämänpiirin väliselle erottelulle, ei enää toimi tämän päivän globaalissa taloudessa.¹¹

Scherer ja Palazzo ankkuroivatkin poliittisen yritysvastuun globalisaatioon, joka heidän mukaansa heikentää merkittävästi alueellisesti rajoittuneiden kansallisvaltioiden kykyä säädellä taloudellisia toimijoita. Tämä puolestaan johtaa politiikan ja talouden välisten raja-aitojen hämärtymiseen ja murenemiseen. Nämä globalisaatioon liittyvät muutokset aiheuttavat Schererin ja Palazzon mukaan sen, että perinteinen taloudellinen yritysteoria¹² ja sen varaan rakentuva instrumentalistinen lähesty-

mistapa yritysvastuuseen¹³ ovat menettäneet ajankohtaisuutensa.¹⁴

Scherer ja Palazzon mukaan globalisaatio vaatii siis ylittämään klassisen liberalismien varaan rakentuneen taloudellisen ja epäpoliittisen käsityksen liikeyrityksestä. Heidän käsissään poliittinen yritysvastuu määrittyy muutosprosessiksi, jossa liikeyritykset ryhtyvät vapaaehtoisesti säätelemään omaa toimintaansa. Yritykset ottavat hoitaakseen ne liike-elämän poliittiseen ja sosiaaliseen sääntelyyn liittyvät tehtävät, jotka perinteisesti ovat kuuluneet valtiovallalle. Yritykset omaksuvat uuden roolin kansalaisten perusoikeuksien ja julkisten hyödykkeiden tarjoajina.¹⁵ Tämän näkemyksen normatiiviset sitoumukset eivät kuitenkaan ole yksiselitteisiä.

Normatiivisen perustan hakemista

Scherer ja Palazzo kritisoivat tapaa, miten perinteiset yritysvastuuteoriat näkevät liikeyritysten ja yhteiskunnan julkisten rakenteiden väliset suhteet markkinaliberalistisessa yhteiskunnassa. Esimerkiksi Friedmanin ja Jensenin yritysvastuukäsitysten kohdalla on kyse eksplisiittisestä sitoutumisesta klassisen liberalismien mukaiseen normatiiviseen näkemykseen yritysten ja julkisten rakenteiden välisistä suhteista. Yritysvastuukeskustelun instrumentalistisen valtaviiran kohdalla kyse on puolestaan vaihkeimmasta sitoutumisesta klassiseen liberalismiin.¹⁶

Joka tapauksessa nämä perinteiset teoriat pyrkivät määrittelemään yhteiskuntapolitiikan yleisen suunnan. Niissä puolustetaan normatiivisin perustein liikeyritysten keskittymistä talouteen tiettyjen poliittisten rakenteiden puitteissa sekä talouden ja politiikan välisten raja-aitojen normatiivista merkitystä. Talouden ja politiikan välisten rajojen perusteluiksi tarjotaan monia näkökohtia. Tyypillistä on vedota tehokkaan työnjaon ajatukseen, jonka mukaan liike-elämän toimijoiden on syytä jättää poliittisten vastuiden hoitaminen näihin tehtäviin harjaantuneiden huoleksi ja keskittyä itse omaan erityisosaamiseensa. On myös tavallista korostaa, että liike-elämän toimijoita ei ole valittu demokraattisesti hoitamaan julkisia tehtäviä. Talouden ja politiikan välisten rajojen merkitystä voidaan perustella myös viittaamalla normatiivisiin näkemyksiin, joissa korostuu

”Libertarismi sopiikin mainiosti yhteen poliittisen yritys vastuun kanssa, koska siinä rajat politiikan ja talouden välillä ovat kadonneet.”

vallan hajautuksen merkitys kestävä ja reilun yhteiskuntarakenteen kannalta.¹⁷

Normatiivisen kannan haastaminen vaatisi luonnollisesti normatiivisia argumentteja ja vaihtoehtoisen normatiivisen kannan esittämistä. Keskeinen osa Schererin ja Palazzon kritiikistä taloudellista yritys vastuuteoriaa kohtaan on kuitenkin jotain aivan muuta. He nimittäin kohdistavat huomionsa globalisaation syvyyteen ja sen etenemiseen asteeseen. Scherer ja Palazzo hyväksyvät globalisaation niin sanotun vahvan teesin, jonka mukaan kansallisvaltiot menettävät tai ovat kiihtyvässä määrin menettämässä poliittista sääntelyvaltaa monikansallisille liikeyrityksille. Tähän näkemykseen sisältyy myös väite politiikan ja talouden välisten raja-aitojen kaatumisesta.

On selvää, että tämä tulkinta globalisaatiosta on kiistanalainen.¹⁸ Silti sen empiirinen pätevyyskään ei riittäisi haastamaan klassiseen liberalismiin kytkeytyvää instrumentalistista yritys vastuun paradigmaa. Institutionaalista muutoksesta ei nimittäin voida johtaa sen myötä syntyneiden uusien instituutioiden oikeutusta.

Empiirinen kritiikki ei ensinnäkään pureudu niihin normatiivisiin näkökohtiin – kuten taloudellisen tehokkuuden tavoitteluun, sosiaalisen vallanjaon merkitykseen ja demokratiaan (ks. edellä) – joilla klassisen liberalismiin puitteissa oikeutetaan raja-aitojen pystyttäminen politiikan ja talouden välille. Vaikka ei olisikaan klassisen liberalismiin kannattaja, on mahdollista ajatella, että ainakin osa näistä normatiivisista näkökohdista on juuri globaalien talouden oloissa tärkeitä ja että on ennenaikaista tuomita niitä ajastaan jälkeen jääneiksi. Esimerkiksi tilanteessa, jossa taloudellinen valta on hyvin epätasaisesti jakautunut, politiikan ja talouden raja-aitojen häivyttäminen tuskin edistää yhteiskunnan demokratisoitumista.

Lisäksi ainoa relevantti vastaus globalisaatioprosessissa mahdollisesti tapahtuvaan talouden ja politiikan välisten raja-aitojen murenemiseen ei ole ilmiön hyväksyminen ja liikeyritysten politisoitumisen tukeminen. Tämän ilmiön poliittinen oikeutus voidaan kyseenalaistaa ja vastata siihen rakentamalla vahvempia raja-aitoja talouden ja politiikan välille.¹⁹

Ehkäpä Schererin ja Palazzon poliittisesti laajentuneelle yritys vastuulle kuitenkin löytyy poliittinen ko-

tipesä toisaalta, nimittäin libertarismista. Sen mukaan yhteiskunnassa tarvitaan ainoastaan minimaaliset julkiset rakenteet, joiden tehtävänä on suojata kapitalistisia omistusoikeuksia ja sopimusvapautta. Loput vastuut voidaan jättää vapaaehtoisen liike- ja kansalaistoiminnan piiriin. Libertarismi sopiikin mainiosti yhteen poliittisen yritys vastuun kanssa, koska siinä rajat politiikan ja talouden välillä ovat kadonneet ja järjestäytynyt yhteiskunta nähdään yksityisten sopimusten verkostona. Tästä näkökulmasta on myös luontevaa, että menestykselliset liikeyritykset ottavat hoitaakseen esimerkiksi sosiaaliliberalistisen hyvinvointivaltion perinteiset tehtävät, ja poliittinen kansalaisuus nähdään yksityisenä sopimussuhteena, jossa sopijoiden neuvotteluvoima ratkaisee kansalaisuuden ehdot.²⁰

Scherer ja Palazzo eivät kuitenkaan halua sitoa poliittista yritys vastuuta libertarismiin. Ehkäpä syynä on se, että libertaristinen yhteiskuntafilosofia ei tarjoa juurikaan tilaa demokraattiselle päätöksenteolle, jota Scherer ja Palazzo kuitenkin korostavat.²¹ Libertarismiin sijaan he suuntautuvat republikaaniseen poliittiseen filosofiaan, jonka he katsovat kaatavan klassisen liberalismiin edellyttämät politiikan ja talouden väliset raja-aidat.²²

Republikaaninen yritys vastuuteoria?

Selvästikään ei ole olemassa yhtä republikaanista poliittista teoriaa.²³ Sen sijaan on erilaisia poliittista moraalialueita koskevia näkemyksiä ja argumentteja, jotka linkitetään republikaaniseen ajatteluun. Tyypillisiä teemoja tai painotuksia ovat kansalaishyveiden korostaminen, kansalaisten poliittinen vapaus ja poliittisen osallistumisen painottaminen, poliittisen korruption kritiikki sekä huolestuneisuus kansalaisten vetäytymisestä julkisesta elämästä yksityisyyden piiriin. Republikaaninen poliittinen filosofia linkittyy usein – joskaan ei aina – myös deliberatiivisiin demokratiakäsityksiin, joissa korostuu kansalaisten aktiivinen ja vastuullinen poliittinen toiminta sekä argumentaatio pelkän äänestämisen lisäksi.²⁴

Ehkäpä näkyvin republikaaninen keskustelu on liikunnut viime aikoina poliittisen vapauden käsitteen ympärillä. Tässä Quentin Skinnerin ja Philip Pettitin hallitsemassa tutkimussuunnassa poliittisen vapauden repub-

likaaniseksi tulkinnaksi on ehdotettu yhteiskunnallista tilaa, jota leimaa mielivallan tai ylivallan kaikkalainen poissaolo. Kyse on tilasta, jossa kansalaisten poliittiseksi vapaudeksi ei riitä pelkästään se, että kukaan ei aktuaalisesti rajoita heitä. Lisäksi tarvitaan suhteellisen vahva turva potentiaalista ylivaltaa tai mielivaltaa vastaan.²⁵

On kuitenkin vaikea nähdä, kuinka ajatus poliittisesta vapaudesta mielivallan poissaolona voisi toteutua poliittisen yritys vastuukeskustelun ennakoimassa yritys-keskeisessä järjestelmässä. Siinä vastuu kansalaisten perusoikeuksista siirtyy yhteiskunnan julkisilta rakenteilta liikeyrityksille, kansalaisjärjestöille, yhdistyksille ynnä muille yksityisille tahoille. Poliittisen toiminnan painopiste siirtyy siis valtioilta kansalaisyhteiskunnan yksityisten toimijoiden piiriin.²⁶

Eikö liikeyritysten ja muiden yksityisten tahojen vapaaehtoisesta itsesäätelyä varaan rakentuva järjestelmä toimi nimenomaan republikaanisen vapausidean vastaisesti? Onhan ilmeistä, että turva, jonka esimerkiksi perustuslaillinen liberaalidemokratia suo kansalaisilleen perusoikeuksien myötä, on jotain aivan muuta kuin mitä vastuullistakin itsesäätelyä harjoittava liikeyritys kykenee yhteiskunnan jäsenille tarjoamaan. Republikaanisen teorian sijaan (negatiivista vapautta korostava) libertarismi näyttäisikin tarjoavan luontevamman taustateorian sellaiselle yksityisten sopimussuhteiden verkostona hahmottuvalle yhteiskunnalle, jota poliittinen yritys vastuukeskustelu kuvaa.²⁷

Lisäksi eräät republikaanisen teorian tulkinnat näyttäisivät vastustavan poliittisen roolin antamista taloudellista valtaa edustaville liikeyrityksille. Esimerkiksi Cass Sunstein esittelee ”*Beyond the Republican Revival*” -artikkelissaan vaikutusvaltaisen republikaanisen ajatteluperinteen tulkinnan, jonka puitteissa pyritään pikemminkin etsimään sellaisia institutionaalisia mekanismeja, joilla taloudellisen vallan roolia poliittisissa prosesseissa voitaisiin heikentää.²⁸ Sen sijaan, että pyrkimyksenä olisi poliittisen ja taloudellisen vallan ja vastuun yhdistäminen, republikaanisen teorian keskeinen tavoite on Sunsteinin mukaan taata, että lainsäätäjät ja poliittiset puolueet ovat mahdollisimman riippumattomia yksityisistä taloudellisen ja sosiaalisen vallan keskittymistä.²⁹

Republikaanisessa ajattelussa, jossa ollaan huolissaan kansalaisten poliittisesta osallistumisesta, poliittisesta korruptiosta ja kansalaisten vetäytymisestä yksityisen sfääriin, politiikkaa ei saa alistaa epätasa-arvoisesti jakautuneelle taloudelliselle vallalle. Poliitiikan vapauttaminen talouden ylivaltaasta ei kuitenkaan ole helppo tehtävä vaan vaatii erilaisia rakenteellisia ratkaisuja. Ensinnäkin vaaditaan merkittävää puuttumista taloudellisiin epätasa-arvoisuuksiin ja pääoman keskittymiin. Jos pieni vähemmistö yhteiskunnasta omistaa merkittävän osan tuottavasta pääomasta, suurin osa kansalaisista ei kykene aidosti oman (työ)elämänsä poliittiseen kontrolliin.³⁰ Muita institutionaalisia reformeja voivat olla esimerkiksi poliittisten puolueiden julkinen rahoittaminen, poliittisten kampanjoiden taloudellisen tukemisen rajoittaminen sekä pyrkimykset tasa-arvoon medianäkyvyydessä.

Kiinnostava ja republikaanisen poliittisen teorian tavoitteisiin sopiva kapitalismin versio voisikin olla Louis Kelson ja Mortimer Adlerin teoksessa *The Capitalist Manifesto*³¹ sekä James Meaden teoksessa *Equality, Efficiency, and the Ownership of Property*³² hahmottelema omistusedemokratian teoria. Sen tavoitteena on yhteiskuntaelämän demokratisoiminen sellaisilla institutionaalisilla järjestelmillä, jotka tähtäävät pääoman omistuksen laajaan ja tasa-arvoiseen jakautumiseen.³³

Omistusedemokratian teorian näkökulmasta demokraattiseen yhteiskuntaan ei päästä pelkästään kapitalistisen hyvinvointivaltion tuloja uudelleen jakavien ja yleisen hyvinvoinnin tason nostamiseen pyrkivien menetelmien avulla. Näiden lisäksi tarvitaan vahvoja tasa-arvoon tähtäviä perintöveroja, progressiivisia lahjaveroja ja vahvoja julkisen vallan politiikkaohjelmia, jotka pyrkivät kannustamaan heikompiosaisia lisäämään säästämistään. Tarvitaan myös vahvoja julkisen vallan ohjelmia parantamaan koulutuksellista ja terveydellistä tasa-arvoa sekä kehittyneitä institutionaalisia mekanismeja, jotka estävät taloudellisen vallan muuntumisen poliittiseksi vallaksi.

Omistusedemokratian teoriassa keskeisenä pyrkimyksenä onkin laajentaa demokraattisen tasa-arvon idea talouden alalle ja estää siten epätasa-arvoisen taloudellisen vallan laajentuminen politiikkaan. Schererin ja Palazzon hahmottamassa poliittisessa yritys vastuussa, jossa ei puututa epätasa-arvoa ylläpitäviin talouden taustarakenteisiin, näyttäisi käyvän päinvastoin.

Lopuksi

Poliittisen yritys vastuukeskustelun pyrkimys haastaa perinteinen yritys vastuukeskustelu on kunnianhimoinen ja tärkeä tehtävä. Olisi kiinnostavaa nähdä organisaatiotutkimuksen ja liike-elämän etiikan puolelta nouseva varteenotettava vaihtoehto taloudelliselle yritysteorialle ja instrumentalistiselle yritys vastuukeskustelulle. Poliittinen yritys vastuukeskustelu on kuitenkin lähtenyt liikkeelle pääosin väärillä välineillä. On selvää, että klassisen liberalismin varaan rakentuva taloudellinen yritys vastuuparadigma ei kaadu empiirisellä (ja varsin kiistanalaisella) globalisaatiota ja sen syvyyttä koskevalla tulkinnalla.

Poliittisen yritys vastuun kamppailuissa tarvitaan järeämpiä poliittisia argumentteja. Keskustelun suuntaaminen republikaanisen teorian pariin on kiinnostava avaus, mutta se tarvitsisi huolellista poliittisen filosofian ja teorian jatkokehittelyä.

Viitteet

- 1 Termillä ”klassinen liberalismi” viitataan tässä artikkelissa esimerkiksi David Humen ja Adam Smithin kaltaisten filosofien kehittämään ja edustamaan poliittiseen oppiin. Se korostaa rajoitetun valtiovallan merkitystä, vapaaehtoista yhteistoimintaa, yksityistä yrittäjyyttä, markkinavaihtoa sekä talouselämän ja politiikan selkeää erottamista toisistaan. Klassinen liberalismi hyväksyy valtion kollektiivisen vallankäytön, jos se edistää taloudellista tehokkuutta ja yksilönvapauksia. Ks. esim. Freeman 2007.
- 2 Mäkinen & Kourula 2008.

- 3 Friedman 1962, 2–3. Otteen suomenos Mäkinen et al.
- 4 Friedman 1962, 34–35. Otteen suomenos Mäkinen et al.
- 5 Friedman 1962, 133. Otteen suomenos Mäkinen et al.
- 6 Ks. Scherer & Palazzo 2008; 2011.
- 7 Friedman 1970.
- 8 Jensen 2002; 2008.
- 9 Ks. Barnett & Salomon 2006, Husted & Salazar 2006, Porter & Kramer 2006, MacWilliams, Siegel & Wright 2006.
- 10 Ks. Mäkinen & Kourula 2012.
- 11 Ks. Scherer & Palazzo 2007; 2011. Ks. myös Scherer, Palazzo & Baumann 2006.
- 12 Ks. Friedman 1962; 1970, Jensen & Mecklin 1976, Jensen 2002; 2008, Sundaram & Inkpen 2004.
- 13 Ks. esim. Orlitzky, Schmidt & Rynes 2003.
- 14 Ks. Scherer & Palazzo 2007; 2011.
- 15 Ks. Scherer & Palazzo 2011, 3, Matten & Crane 2005, Scherer, Palazzo & Matten 2009.
- 16 Ks. Mäkinen & Kourula 2012.
- 17 Ks. esim. Friedman 1962; 1970, Jensen 2002; 2008, Sundaram & Inkpen 2004.
- 18 Globalisaation vahvan teesin puutteista, ks. esim. *Limits to Globalization: National Borders Still Matter* (Tulossa), Ghemawat 2011; 2007, Hirst, Thompson & Bromley 2009 ja Kollmeyer 2003.
- 19 Ks. Mäkinen & Kasanen (Käsi-*kirjoitus*).
- 20 Libertarismin ja poliittisen yritys-*vastuun* ja yritys-kansalaisuuden suhteista tarkem-*min*, ks. Mäkinen & Kourula 2012 ja Mäkinen & Räsänen 2011.
- 21 Ks. Mäkinen & Kourula 2012.
- 22 Ks. Scherer & Palazzo 2007 ja Scherer, Palazzo & Baumann 2006. Ks. myös Crane, Matten & Moon 2008.
- 23 Termillä ”republikaaninen” ei näissä kes-*kusteluissa* viitata Yhdysvaltain toiseen nykypuolueeseen vaan mielikuviin aktiivisesta poliittisesta elämästä klassisissa Ateenan, Rooman ja Firenzen tasavaltai-*sissa* kaupunkivaltioissa.
- 24 Ks. Kymlicka 2002.
- 25 Ks. tarkemmin aiheesta Syrjämäki & Räsänen, *Logos-ensyklopedia*.
- 26 Vrt. Matten & Crane 2005, Crane, Matten & Moon 2008.
- 27 Mäkinen & Kourula 2012, Mäkinen & Räsänen 2011.
- 28 Ks. Sunstein 1988, 1551–1552.
- 29 Ks. Sunstein 1988, 1551–1552.
- 30 Rawls 2001.
- 31 Ks. Kelso & Adler 1958.
- 32 Ks. Meade 1964.
- 33 Rawls 2001.
- Cambridge University Press, Cambridge 2008.
- Freeman, Samuel, *Rawls*. Routledge, London and New York 2007.
- Friedman, Milton, *Capitalism and Freedom*. University of Chicago Press, Chicago 1962.
- Friedman, Milton, The Social Responsibility of Business Is to Increase Its Profits. *New York Times Magazine* 13/ix/70.
- Ghemawat, Pankaj, *Redefining Global Strategy. Crossing Borders in a World Where Differences Still Matter*. Harvard Business School Press, Boston 2007.
- Ghemawat, Pankaj, *World 3.0. Global Prosperity and How to Achieve It*. Harvard Business Review Press, Boston 2011.
- Hirst, Paul, Thompson, Grahame & Bromley, Simon, *Globalization in Question. Third Edition*. Polity Press, Cambridge 2009.
- Husted, Bryan & Salazar, José de Jesús, Taking Friedman Seriously. Maximizing Profits and Social Performance. *Journal of Management Studies*. Vol. 43, No. 1, 2006, 75–91.
- Jensen, Michael C., Value Maximization, Stakeholder Theory, and the Corporate Objective Function. *Business Ethics Quarterly*. Vol. 12, No. 2, 2002, 235–256.
- Jensen, Michael C., From Conflict to Cooperation for Promotion of the Common Good. In Dialogue. Towards Superior Stakeholder Theory. *Business Ethics Quarterly*. Vol. 18, No. 2, 2008, 153–190.
- Jensen, Michael C. & Meckling, William H., Theory of the Firm. Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure. *Journal of Financial Economics*. Vol. 3, No. 4, 1976, 305–360.
- Kelso, Louis & Adler, Mortimer, *The Capitalist Manifesto*. Random House, New York 1958.
- Kollmeyer, Christopher J., Globalization, Class Compromise, and American Exceptionalism. Political Change in 16 Advanced Capitalist Countries. *Critical Sociology*. Vol. 29, No. 3, 2003, 369–391.
- Kymlicka, Will, *Contemporary Political Philosophy. Second Edition*. Oxford University Press, Oxford 2002.
- Limits to Globalization. National Borders Still Matter*. Toim. Risto Tainio, Susan Meriläinen, Jukka Mäkinen & Maarit Laihonen. Copenhagen Business School Press, Copenhagen. (Tulossa)
- Matten, Dirk & Crane, Andrew, Corporate Citizenship. Toward an Extended Theoretical Conceptualization. *Academy of Management Review*. Vol. 30, No. 1, 2005, 166–179.
- McWilliams, Abigail, Siegel, Donald & Wright, Patrick M., Corporate Social Responsibility. Strategic Implications. *Journal of Management Studies*. Vol. 43, No. 1, 2006, 1–18.
- Meade, James, *Equality, Efficiency, and the Ownership of Property*. Allen and Unwin, London 1964.
- Mäkinen, Jukka & Kasanen Eero, In Defence of Regulated Market Economy. (Käsi-*kirjoitus*)
- Mäkinen, Jukka & Kourula, Arno, Yritys-*vastuun* politiikkaa. *niin & näin* 4/2008, 93–101.
- Mäkinen, Jukka & Kourula, Arno, Pluralism in Political Corporate Social Responsibility. *Business Ethics Quarterly*. Vol. 22, No. 4, 2012. (Tulossa)
- Mäkinen, Jukka & Räsänen, Petri, Extended Corporate Citizenship. A Libertarian Interpretation. *Electronic Journal of Business Ethics and Organization Studies*. Vol. 16, No. 2, 2011, 6–11.
- Orlitzky, Marc, Schmidt, Frank L. & Rynes, Sara L., Corporate Social and Financial Performance. A Meta-analysis. *Organization Studies*. Vol. 24, No. 3, 2003, 103–441.
- Porter, Michael & Kramer, Mark R., Strategy & Society. Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility. *Harvard Business Review*. Vol. 84, No. 12, 2006, 77–92.
- Rawls, John, *Justice as Fairness: A Restatement*. Toim. E. Kelly. Harvard University Press, Cambridge MA 2001.
- Scherer, Andreas Georg & Palazzo, Guido, Toward a Political Conception of Corporate Responsibility. Business and Society Seen from a Habermasian Perspective. *Academy of Management Review*. Vol. 32, No. 4, 2007, 1096–1120.
- Scherer, Andreas Georg & Palazzo, Guido, Introduction. Corporate Citizenship in a Globalized World. Teoksessa *Handbook of Research on Global Corporate Citizenship*. Toim. Andreas Georg Scherer & Guido Palazzo. Edward Elgar, Cheltenham 2008, 1–24.
- Scherer, Andreas Georg & Palazzo, Guido, The New Political Role of Business in a Globalized World. A Review of a New Perspective on CSR and its Implications for the Firm, Governance and Democracy. *Journal of Management Studies*. Vol. 48, No. 4, 2011, 899–931.
- Scherer, Andreas Georg, Palazzo, Guido & Baumann, Dorothee, Global Rules and Private Actors. Toward a New Role of the Transnational Corporation in Global Governance. *Business Ethics Quarterly*. Vol. 16, No. 4, 2006, 505–532.
- Scherer, Andreas Georg, Palazzo, Guido & Matten, Dirk, Introduction to the Special Issue. Globalization as a Challenge for Business Responsibilities. *Business Ethics Quarterly*. Vol. 19, No. 3, 2009, 327–347.
- Sundaram, Anant K. & Inkpen, Andrew C., The Corporate Objective Revisited. *Organization Science*. Vol. 15, No. 3, 2004, 350–363.
- Sunstein, Cass Robert, Beyond the Republican Revival. *The Yale Law Journal*. Vol. 97, No. 4, 1988, 1539–1590.
- Syrjämäki, Sami & Räsänen, Petri, Poliittinen vapaa. *Logos-ensyklopedia*. <http://filosofia.fi/node/2814>. Haettu 24.3.2012.

Kirjallisuus

- Barnett, Michael & Salomon, Robert, Beyond Dichotomy. The Curvilinear Relationship Between Social Responsibility and Financial Performance. *Strategic Management Journal*. Vol. 27, No. 11, 2006, 1101–1122.
- Crane, Andrew, Matten, Dirk & Moon, Jeremy, *Corporations and Citizenship*.